

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ІСТОРІОГРАФІЯ

УДК 930.1 (367)

Ярослав Оленич

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ СТОСУНКИ XI–XVIII СТ. У СЛОВ'ЯНОЗНАВЧІЙ СПАДЩИНІ ДЕНИСА ЗУБРИЦЬКОГО

У статті проаналізовано наукові погляди Д. Зубрицького щодо українсько-польських відносин XI–XVIII ст., визначено, які проблемні питання у стосунках двох держав досліджував учений, з'ясовано внесок українського історика в розвиток української полоністики.

Ключові слова: Д. Зубрицький, українсько-польські відносини, Галичина, наукова дискусія, полоністика.

В умовах сучасного курсу України на євроінтеграцію актуальними залишаються студії з дослідження українсько-польських стосунків. Сьогодні актуальним є звернення до спільних сторінок історії України і Польщі, щоб визначити і проаналізувати ключові проблеми у взаєминах двох слов'янських держав, спростувати стереотипи, які панують в українському та польському суспільствах. Звичайно, дослідження і ґрунтовний аналіз проблем українсько-польських відносин не є новим явищем в історіографії, однак далеко не завжди в загальноукраїнських узагальнюючих схемах та наукових висновках з окресленої проблеми враховувалася науково-історична думка галицьких учених XIX століття. Серед інтелектуалів Східної Галичини XIX ст. чільне місце займає Денис Зубрицький (1777–1862 рр.). Підхід до постаті історика як "москвофіла", тривалий час заважав ґрунтовному вивченню його наукової спадщини, провідне місце в якій, належить власне історії Польщі та українсько-польським взаєминам.

У пропонованій статті ставимо за мету проаналізувати особливості рецепції Д. Зубрицьким українсько-польських відносин окресленого періоду. З-поміж основних дослідницьких завдань виділимо наступні: систематизувати джерельну базу історико-славістичних студій Д. Зубрицького; визначити, які ключові проблемні питання у відносинах України з Польщею досліджував галицький історик; проаналізувати концептуальні положення та узагальнюючі висновки науковця у контексті поставленої проблеми; узагальнити внесок ученого у розвиток української полоністики.

Окреслена проблематика досі не знайшла повного висвітлення в українській історичній науці. Окремі її аспекти відображені в наукових публікаціях С. Копилова [1], Р. Голика [2, с. 21–32], І. Куцого [3; 4, с. 18–22; 5, с. 41–60], І. Орлевич [6, с. 281–293], К. Кондратюка [7].

Основою джерельної бази дослідження слугували наукові праці Д. Зубрицького [8–16], архівні матеріали [17–20], періодичні видання [21, с. 1–84; 22, с. 1–36], кореспонденція історика [23–24].

Дослідження Д. Зубрицьким історії Польщі й в цьому контексті українсько-польських взаємин слід характеризувати як цілеспрямований процес, зумовлений світоглядом історика, зовнішніми та внутрішніми політичними чинниками. Д. Зубрицький виховувався у сім'ї спольщеного українського дрібного поміщика. У 1809 р. історик опинився в польському національному таборі: став секретарем Перемишльського повітового управління, створеного військами Герцогства Варшавського під егідою Наполеона. Перебування у лавах польського патріотичного руху привело Д. Зубрицького до масонства: у 1811–1822 рр. він був членом Краківської масонської ложі. Вступ Д. Зубрицького до Ставропігійського інституту дослідники часто називають граничним моментом між двома національними світоглядами історика – польським і руським/українським, важливим чинником, що змінив його національну свідомість з поляка на русина.. Знайомство науковця з багатим архівним матеріалом, породило симпатії до історичного минулого українського народу, спонукало його до наукових досліджень [6, с. 284].

Зрозуміло, що дослідницька праця Д. Зубрицького проходила під знаком боротьби та єдності польських і руських світоглядних елементів. Галицький історик часто апелював до мирних часів у відносинах обох слов'янських держав, окремі праці учений писав на польській мові, щоб його погляди вплинули на освічених поляків [7, с. 51]. Важливо підкреслити, що попри прагнення Д. Зубрицького привернути увагу українського і польського суспільства до позитивних аспектів спільної історії, його концепція українсько-польських відносин базується на ґрунтовному дослідженні та критиці писемних історичних джерел. "Я поставив за мету, пише учений, очистити польську історію від домішків, яка наповняє голови пустим паром" [12, с. 93].

Проблема українсько-польських взаємин є однією зі слов'янознавчих студій Д. Зубрицького і, на нашу думку, охоплює такі ключові напрями: взаємини Київської Русі з Польщею; українсько-польські стосунки в контексті історії Галицько-Волинського князівства; інтерпретація особливостей включення Галичини до складу Польської держави; релігійно-конфесійні відносини двох слов'янських держав.

Взаємини Русі та Польщі Д. Зубрицький трактував крізь призму династично-родових контактів Рюриковичів та П'ястовичів. Згідно з переконаннями історика, численні війни того часу не були міжетнічним чи міждержавним конфліктом, а виключно князівськими міжусобицями, що зумовлювалися фамільно-родовими інтересами князівських династій. Польські і руські князі з XI ст. до XIII ст. були об'єднані шлюбними та кровними зв'язками [9, с. 3]. Д. Зубрицький наголошував: "...я твердо переконаний, що до часів Казимира Великого не було між Рюриковичами і П'ястовичами завоюницьких війн. Мета сутичок: здобич або помста, але не завоювання території" [9, с. 4].

Похід Болеслава Хороброго на Київ в 1018 р. історик визначав як миролюбну, безкорисливу допомогу своєму родичу [9, с. 7]. Ґрунтовно проаналізувавши усі зафіксовані у літописах конфлікти XIV ст., дослідник прослідкував з боку обох конфліктуючих сторін пограбування майна, захоплення невільників, усунення з престолів противників і "встановлення" союзників, однак не спостеріг "спроб нав'язання" будь-якої із форм залежності. Д. Зубрицький доводив цілковиту рівноправність у стосунках Рюриковичів із П'ястовичами.

Заслугує на увагу в працях ученого наукова полеміка з польськими істориками і його критика польських історичних джерел. Він вирізнявся власним аналізом польських джерел, зокрема причин їх необ'єктивності. Перші польські писці та хроністи, як писав Д. Зубрицький, виховані на західноєвропейсько-латинській традиції, некритично розглядали династично-родові стосунки між слов'янськими князівствами, йшли за аналогією до давньоримської політики, метою якої була виключно експансія [3, с. 110].

Історики пізніших часів, за Д. Зубрицьким, не вникли у характер міждержавних відносин попередньої епохи й застосували стосовно них принципи політичних взаємин свого часу. "Піти на когось, воювати когось, не означало захопити територію, заволодіти нею, а тільки напасти, спустошити і пограбувати" [8, с. 17].

У викладі українсько-польських відносин галицький учений проаналізував проблеми взаємин Галицько-Волинського князівства з Польщею. Залишаючись вірним своїм переконанням, Д. Зубрицький не переставав стверджувати про повну рівноправність та добросусідство у стосунках Романовичів та П'ястовичів. Як читаємо у працях дослідника, численні військові кампанії тих часів були з'ясуванням династично-родових інтересів, тому не носили територіально-експансіоністського характеру й не були війнами між державами чи народами. На підтвердження цієї думки учений наводив численні приклади, коли Романовичі, воюючи з одними П'ястовичами, з іншими у той же час перебували у приязних стосунках [3, с. 138].

Д. Зубрицький підкреслював, що між двома слов'янськими державами ще у XIII ст. були дружні відносини, – коли у Європі вже тривали кровопролитні війни [11, с. 109]. Зауважимо, що Д. Зубрицький помічав деякі зміни у характері русько-польських взаємин вже у XIII ст. Перший територіальний конфлікт він фіксував у 1219 р. – війну Данила Романовича з краківським князем Лешком з метою захоплення прикордонних земель [5, с. 139]. Однак ця епізодична сутичка не змінила, на його думку, загального характеру русько-польських взаємин. Значним ("первинним") територіальним конфліктом дослідник вважав похід на Сандормирську землю у 1280 р. [11, с. 219]. "Вторинне" посягання галицьких князів на власність П'ястовичів відніс на 1286 р., коли Юрій Львович прагнув заволодіти Люблінською областю [11, с. 233].

Варто додати, що Д. Зубрицький спростував гіпотезу істориків, згідно з якою Польща захищала Європу і християнство від татар і зауважував, що слава оборонців належить русинам [12, с. 312]. Чималий дослідницький інтерес викликали в Д. Зубрицького події, пов'язані з приєднанням Галицької Русі до польського королівства Казимиром III (1333–1370). Ґрунтовно проаналізувавши писемні історичні джерела, у тому числі польські хроніки Аноніма Гнезненського (Іоанна з Чарнкова) і Іоанна Длугоша, дослідник подав власну інтерпретацію процесу входження Галичини до складу Польщі. Згідно з міркувань Д. Зубрицького, Казимир III у 1340 р. здійснив два військові походи у Галичину: перший – 15 квітня і другий – 24 червня. Мета першого походу, на думку дослідника, полягала у захопленні цінностей і скарбів Львівського замку. "З цієї причини, читаємо в історика, зібрав Казимир на скору руку вершників з вельмож, пішов він потайною дорогою через ліса та невідомі місця, раптово появився біля Львова і оточив його з усіх сторін" [8, с. 37]. У першому поході історик нараховував незначну кількість війська, яке складалось в основному зі сміливців [12, с. 107]. Д. Зубрицький спробував пояснити так дії Казимира III: "випадкові, таємні, підлі свого роду напади, через непрохідні болота, ліси в ті часи були звичайним явищем і вважались багатирською вдачею. Захоплені скарби трактувались як здобич за подвиг" [8, с. 37]. У

другому поході 24 червня 1340, як стверджував учений, був не загін, а – ціла армія, скерована на завоювання Галицької Русі [12, с. 110].

Пограбування скарбів було основною причиною військової інтервенції Казимимира III. Приводом до захоплення Галичини, на думку Д. Зубрицького, було вбивство князя Юрія II Болеслава (1325–1340). Галицький історик здійснив детальний аналіз його причин: "пригнічення русинів надмірними податками, прогульне життя князя і насильство над руськими жінками, оточення себе поляками, чехами, німцями, роздавання посад чужим, прагнення ввести в Русі латинську віру, а грецьку знищити. Русини вважали Болеслава чужоземцем, який не мав права на престол" [12, с. 105].

Варто зазначити, що учений спростував тезу в польській історіографії, відповідно до якої, помста за вбивство князя Болеслава – причина військової агресії польського короля. Слушна думка Д. Зубрицького у тому, що Казимир був далекий родич Болеслава, його батько Тройден й інші брати не думали про помсту, а літописи не згадують, що Казимир III досліджував вбивство, чи покарав когось з винних [8, с. 86]. Після смерті Болеслава, наголошував Д. Зубрицький, серед народу виникли заворушення і незгоди. Партії князів боролися за руський престол, бояри не думали про зміцнення залоги львівських замків і оборони. Тому, "нікому не спало на думку, що така небезпека могла загрожувати Львову, розташованому посеред краю – саме цим скористався передбачливий і мудрий польський король Казимир" [16, с. 29]. Д. Зубрицький, врахувавши усталені в часи середньовіччя правила престолонаслідування, дійшов висновку, що Казимир III мав законне право на володіння галицьким престолом завдяки своїм родинним зв'язкам із Романовичами. Однак, наголошував учений, приєднання Галичини відбулося за правом сильнішого [8, с. 120]. Статус князівства у складі Польщі упродовж 1340–1349 рр. дослідником охарактеризований як "шаткий", "спірний", "тимчасове володіння Польщі" [12, с. 95]. Згідно з міркуваннями Д. Зубрицького, Галицька Русь з 1349 р. належала Казимиру III, однак остаточно не була включена до складу королівства [12, с. 149].

Помітний інтерес галицького славіста до особи короля Казимира III. На думку Д. Зубрицького, Казимира III справедливо називають "Великим". "Такого короля не було ні в минулому і в майбутньому" [12, с. 160]. Історик твердив, що Казимир III користувався авторитетом серед інших європейських держав, розширював й оберігав кордони королівства, одночасно з даруванням прав, побудовою, укріпленням міст, зумів приборкати шляхту й бояр. Д. Зубрицький відзначив державницький талант польського короля. Як зауважував учений, Казимир III вдало користувався часом і обставинами, якщо він вів війну – то зі слабшими або не готовими ворогами. Завойовував дрібні князівства, підніс державу на високий рівень у Європі [12, с. 160–161]. Водночас, науковець дещо узагальнено виклав діяльність короля у Галицькій Русі. "Казимир, опанувавши Руське королівство, заселив його столицю Львів чужинцями, які сповідували інший обряд. Невелика жменька русинів, які тут залишилися не мала, ані політичних, ані громадянських прав і навіть у сповіданні віри своїх предків зазнавали всіляких утисків" [13, с. 61–62].

Д. Зубрицький не погоджувався з думкою польських істориків, які вважали, що Казимир III, завоювавши Русь, запровадив там польський порядок і облаштував її на зразок польських провінцій. Для підтвердження власної концепції, історик використав польські державні акти, привілеї королів від 1347 до 1382 років, у яких про руських воєвод, руські провінції не згадується [12, с. 83]. Д. Зубрицький спростовує гіпотезу про те, що вже після першого здобуття Львова, Казимирові піддався увесь край, що король прийняв від народу присягу підданства, зрівняв українське дворянство у правах з польською шляхтою [16, с. 33]. "Таким чином, підсумовує галицький учений, Галицька Русь після походів 1340 і 1349 рр. довго зберігала свою внутрішню організацію. Тільки у 1387 р. вона остаточно завойована Ядвігою, а у 1434 р. підпорядкована як польська провінція" [8, с. 38]. Підкреслимо, що процес входження Галичини до складу Польщі, інтерпретований Д. Зубрицьким як "присвоєння", "захоплення", "завоювання", "заволодіння". Період, упродовж якого Галичина перебувала у складі Польщі означений як "польське ярмо" [12, с. 15].

Варто відзначити, що Д. Зубрицький спростував твердження польсько-шляхетської історіографії, що начебто Східна Галичина і Західна Волинь були одвічно польськими землями. На думку історика, Галичина ще з давніх-давен була заселена руським народом. Підтвердженням цього він вважав русько-польський напис на труні польського короля Казимира IV у церкві св. Хреста у передмісті Кракова, датований 12 жовтня 1071 р. Д. Зубрицький підкреслював, що навіть наприкінці XV ст. богослужіння у цьому храмі велося церковнослов'янською мовою [1, с. 188]. У спеціальній розвідці "Границя між руським і польським народом в Галичині" та в праці "Критико-історична повість", учений визначив русько-польське етнічне пограниччя у давньоруську епоху. Згідно з міркуваннями історика, Галицьке князівство простягалось при Рюриковичах поза р. Віслок до Вісли й Дунаю і ще до походів Казимира Великого 1340 р., руські землі у межіріччі Дунайця, Вісли, Сяна, Вислока та угорського кордону були предметом нападів і пограбувань з боку поляків [12, с. 16].

Чільне місце у працях Д. Зубрицького займає ґрунтовний аналіз конфесійно-релігійних відносин між Галичиною та Польщею. Перші релігійні переслідування історик пов'язував з правлінням короля Владислава II Ягайла (1386–1434). Проте, утиски православного населення, на думку вченого, зумовлювалися не "...неприхильністю до нього, а спонукалися найперше радниками короля, його оточенням, що значною мірою було сформоване із латинського духовенства". Слушні зауваження історика в тому, що королівська влада поступово втрачала свій вплив на польську політику. В останні часи правління Ягайла, йому залишилась "одна лиш тінь влади" [12, с. 312]. Незважаючи на це, Д. Зубрицький прагнув відстежити в особі короля Ягайла позитивні риси характеру. "Король був добрий і щедрий, але розуму слабкого і легковірною. Відзначався похвальними якостями, зовсім не був сміливим, – як стверджують польські історики" [12, с. 312]. Відтак, на думку ученого, більшість позитивних якостей характеру Ягайла дозволяє віднести його до числа найкращих правителів.

Як стверджував Д. Зубрицький, до кінця XV ст. у Галичині панувала згода й толерантне ставлення до православного населення. Масові випадки національного і релігійного гніту руського народу дослідник виводив з початку XVI ст. [16, с. 128]. Якщо король Олександр Казимир (1501–1506) за свій "релігійний фанатизм" отримав у Д. Зубрицького негативну характеристику, то Сигізмунд I Старий (1506–1548) "...був найкращий з польських королів" [12, с. 284]. Під час правління короля Сигізмунда II Августа (1548–1572) переслідування за віру відновлюється. Ремісники і міщани, наголошував історик, були зобов'язані відвідувати костели [21, с. 52].

Д. Зубрицький пов'язував політичні негаразди та політичні потрясіння у Польщі зі смертю Сигізмунда II Августа. "Майже неперервний ланцюг повстань, війн, які піддані вели з королем та між собою, мітингів, конфедерацій. Військові союзи, королівські і шляхетські кола і тому подібні випадки державної хвороби, яка втомлювала державу, призвівши до її політичної смерті" [21, с. 60].

Десятилітнє правління Стефана Баторія (1576–1586), на думку Д. Зубрицького, було епохою блаженства для Польщі. Своїми богатирськими подвигами, підкреслював історик, славними діями, війнами, твердістю і розумінням, – король розширив кордони Польщі. С. Баторій, наскільки мав змогу, забезпечував спокій у державі [21, с. 65]. Попри це, славіст відзначав, що за його правління і Сигізмунда III (1587–1648) "єзуїти, а з ними і дух навернення в католицизм, почали брати гору в Польщі" [13, с. 65].

Варто зазначити, що, характеризуючи постать польських королів, Д. Зубрицький простежив поступовий занепад королівської влади у XVI–XVII ст., визначивши, таким чином особливий період в історії Польщі, який прийнято сьогодні вважати періодом шляхетської демократії. Оцінюючи діяльність шляхетного стану, Д. Зубрицький зазначав: "всі вдалі події, воєнні подвиги шляхта приписувала собі, а справи невдалі і суперечливі переходили на рахунок короля" [12, с. 381]. В іншому прикладі науковець наголошував: "польські вельможі не поважали накази короля, спорили з ним, а він зобов'язаний був просити пробащення в них на колінах" [12, с. 375].

Д. Зубрицький не залишив поза увагою унійний процес 1569 і 1596 років. Так, Люблінська унія 1569 р. отримала в історико-славістичних працях Д. Зубрицького негативну інтерпретацію. Історик зауважував, що унія приймалася всупереч волі значної частини литовсько-руського народу [16, с. 175]. Польща була малою державою, а коли приєдналася Литва і Русь, то могутність Польщі зросла [12, с. 43]. Проаналізувавши особливості прийняття Берестейської унії 1596 р., дослідник висловив власні міркування з цієї проблеми, ключовою складовою яких була теза про "відсутність в православних єпископів повноважень для підписання унії, оскільки більша частина населення була проти цього" [21, с. 79]. Д. Зубрицький відзначав, що православне населення зазнавало жорстоких переслідувань з боку влади, священиків ув'язнювали, церкви замикали, міщан різками змушували ходити до костелів, дітей забирали з вулиці і вели до польської школи [16, с. 202].

Зазначимо, що Д. Зубрицький визнавав перевагу поляків у зовнішній політиці й дипломатії. Цей очевидний факт учений пояснював активною участю католицького духовенства в польській дипломатії, знанням латинської мови (мови дипломатії), історії, церковного права, дотриманням принципу "не звертати уваги на засоби для досягнення цілей". Натомість литовсько-руські бояри, князі-вельможі, читаємо у Д. Зубрицького, виявилися мало обізнаними із латиною і мистецтвом дипломатії ("їх діло було битися, а не писати") й внаслідок цього при укладанні договорів вони "вічно представляли собі діло в другому вигляді і вічно залишалися обманутими" [3, с. 162]. Водночас, дослідник уточнював: дипломатія поляків перший спосіб досягнення мети, – можуть бути вбивства, підкупи, зрада [16, с. 292].

Українсько-польські відносини у козацький період не знайшли повного викладу в історичних працях Д. Зубрицького. Такий підхід до висвітлення цих політично заангажованих сюжетів можна пояснити намаганнями автора ухилитися від узагальнень, які могли б мати небажані наслідки й завадити подальшій праці ученого [1, с. 187]. Причини козацьких повстань науковець вбачав у постійних релігійних і національних утисках простого народу. Козацькі війни з Польщею

потрактовані ученим як "війни руського народу з польським за волю і віру" [16, с. 263]. Національно-визвольна боротьба 1648–1657 рр. під проводом Б. Хмельницького отримала у Д. Зубрицького визначення першої європейської національної революції, яка змінила вигляд Європи, повалила могутнє Польське королівство [13, с. 140].

На думку Д. Зубрицького, занепад Польщі у кінці XVIII ст. тісно пов'язаний зі свавіллям шляхти, умовами Люблінської і Берестейської унії, козацькими війнами. За спостереженнями ученого, "Польща, збурена катастрофами в часи Яна Казимира (1648–1668), на цей час конала в конвульсіях. Король уже був не в стані керувати цим кораблем, що от-от мав розбитися, тим більше, що замість допомоги можновладців він мусив з ними боротися" [16, с. 379].

Викладаючи власну концепцію українсько-польських стосунків, Д. Зубрицький визначив польські етноментальні риси, які, на його думку, вносили корективи у взаємини двох слов'янських держав. "Розмірковуючи про пороки, вигадки і пристрасті одноплемінного народу, я впевнився, що джерело зlodіянь потрібно шукати в легковажності, самопохвалі, невірному переконанні – в якому вони [поляки – Я. О.] вважають себе за благородний, доблесний, знаменитий народ" [12, с. 92]. Подібний світогляд, вважав історик, сформували у поляків історики і літописці, котрі подавали мало важні сутички і поразки як блискучі перемоги, зображували своїх правителів зразком досконалості.

Таким чином, історичні праці Д. Зубрицького займають важливе місце в українській полоністиці та дають змогу пояснити складні й суперечливі епізоди в українсько-польських взаєминах. У поле дослідницької уваги ученого потрапили взаємини Київської Русі з Польщею, українсько-польські стосунки в контексті історії Галицько-Волинського князівства, особливості включення Галичини до складу Польської держави, релігійно-конфесійні відносини Галичини і Польщі.

Д. Зубрицький спростовував гіпотезу, поширену в польській історіографії про споконвічний польсько-український антагонізм й захоплення Польщею Галичини ще у XII ст. У полеміці з польськими істориками, учений довів приналежність Східної Галичини і Західної Волині до української етнічної території.

Список використаних джерел

1. Копилов С. Проблеми історії слов'янських народів в історичній думці України (остання третина XVII – початок XX ст.) / С. Копилов – Камінець-Подільський: Оіюм, 2005. – 464 с.
2. Голик Р. Формування галицької славістики в контексті наукових теорій та етнокультурних стереотипів (XX – 30-ті роки XX ст.) / Р. Голик // Проблеми слов'янознавства. – 2011. Вип. 60. – С. 21–32.
3. Куций І. Українська науково-історична думка Галичини (1830–1894): рецепція національної історії / І. Куций. Тернопіль: Джура, 2006. – 220 с.
4. Куций І. Рецепція козацтва в українській науково-історичній думці Галичини XIX століття / І. Куций // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія – Вип. 2 – Тернопіль, 2003 – С. 18–22.
5. Куций І. Денис Зубрицький в українському історіографічному процесі Галичини / І. Куций // Українська історична біографістика: забуте і невідоме / [За ред. проф. М. М. Алексієвця]. – Част. 1. – Тернопіль: Лілея, 2005. – С. 41–60.
6. Орлевич І. Денис Зубрицький: штрихи до портрета історика та громадського діяча / І. Орлевич // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Випуск 9: Ювілейний збірник на пошану Феодосія Стебля (НАН України, інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2001. – С. 281–293.
7. Кондратюк К. Українська історіографія XIX – початку XX століть: основні напрями і концепції. Навчальний посібник / К. Кондратюк. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 240 с.
8. Зубрицький Д. Анонимъ Гнензенскій и Іоаннъ Длугошъ. Латінскія виписки изъ ихъ сочиненіи, относящихся къ исторіи Галичско-Владимирской Руси, за періодъ отъ 1337 по 1387 годъ, съ русскимъ переводом и критическими изслѣдованіями и замечаніями. Сочиненіе Дениса Зубрицкаго. Вместо четвертой части галичской Истори. Иждивеніемъ сочинителя / Д. Зубрицький. – Львов: Напечатано въ Типографіи Ставропігійанской, 1855. – 122 с.
9. Зубрицький Д. Історія древняго Галичско-русскаго княжества. Сочиненіе Дениса Зубрицкаго. Часть первая. С приложеніемъ Родословной Картины / Д. Зубрицький. – Львов: Типомъ Ставропігійанськимъ, 1852. – 210 с.
10. Зубрицький Д. Історія древняго Галичско-русскаго княжества. Сочиненіе Дениса Зубрицкаго. Часть вторая. С приложеніемъ Родословной Картины / Д. Зубрицький. – Львов: Типомъ Ставропігійанськимъ, 1852. – 136 с.
11. Зубрицький Д. Історія древняго Галичско-русскаго княжества. Сочиненіе Дениса Зубрицкаго. Часть третья / Д. Зубрицький. – Львов: Типомъ и иждивеніемъ Института Ставропігійанскаго, 1855. – 313 с.
12. Зубрицький Д. Критико-историческая повесть временныхъ летъ Червоной или Галицкой Руси. Сочиненіе Дениса Зубрицкаго. Переводъ съ польскаго Д. Члена Осипа Бодянскаго. Изданіе Императорскаго общества исторіи и древностей російскихъ при Московскомъ университетѣ. Отъ водворенія христіанства при князяхъ ть поколенія Владимира Великаго до конца XV столетія / Д. Зубрицький. – Москва: Въ университетской типографіи, 1845 р. – XLVI + 420 + 44 с.
13. Зубрицький Д. Хроніка Ставропігійського братства / Д. Зубрицький. [Переклад: Іван Сварник]. – Львів: Видавництво "Апріорі", 2011. – 440 + 4 с.
14. Зубрицький Д. Летопись Львовського Ставропігійського братства / Д. Зубрицький. [Переводъ съ польскаго [И. Б.]. – [Львов]]. Изданіе Ставропігійскаго Института в. Львовѣ, 1926. – 173 с.
15. Зубрицький Д. Granice między ruskim i polskim narodem w Galicyi / Д. Зубрицький. Przez Dychizego Zubryckiego, Czł. Kor. Archeoog. Kom/ przy Min. Oswiecenia w Petersburgu, Czł. hon. Imp. tow. hist. i starozytnosci w Moskwie i t. d. – 32 s.
16. Зубрицький Д.

Хроніка міста Львова / Д. Зубрицький – Львів: Центр Європи, 2001. – 640 с. 17. Центральний державний історичний архів у м. Львові (ЦДІАЛ України), ф. 129, оп. 2, спр. 777, арк. 1–150. 18. ЦДІАЛ України, ф. 129, оп. 2, спр. 772, арк. 1 – 3. 19. ЦДІАЛ України, ф. 129, оп. 2, спр. 778, арк. 1–82. 20. Там само, ф. 129, оп. 2, спр. 779, арк. 1–103. 21. Зубрицький Д. Галицька Русь в. XVI веке / Д. Зубрицький // Чтенія Московского общества Истории и Древностей Россійскихъ – Москва, 1862. – Кн. 3. – С. 1–84. 22. Зубрицький Д. Начало унии / Д. Зубрицький // Чтенія Московского общества Истории и Древностей Россійскихъ – Москва, 1847–1848. – Кн. 7. – С. 1–36. 23. Кореспонденція Якова Головацького в літах 1835–49. Видав Др. Кирило Студинський. – Львів: Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка, 1909. – 463 с. – Збірник фільольогічної секції Наукового Товариства ім. Шевченка. Т. XI і XII. 24. Кореспонденція Якова Головацького в літах 1850–1862. Видав Др. Кирило Студинський. – Львів: Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка, 1905. – 592 с. – Збірник фільольогічної секції НТШ. Т. VIII і IX.

Ярослав Оленич

УКРАИНСКО-ПОЛЬСКИЕ ОТНОШЕНИЯ XI–XVII ВВ. В СЛАВИСТИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ Д. ЗУБРИЦКОГО

В статье проанализированы научные взгляды Д. Зубрицкого на украинско-польские отношения в XI–XVIII вв., определены проблемные вопросы в отношениях двух государств, которые исследовал ученый, выяснено вклад украинского историка в развитие украинской исторической слаистики.

Ключевые слова: Д. Зубрицкий, украинско-польские отношения, Галичина, научная дискуссия, полонистика.

Yaroslav Olenych

UKRAINIAN-POLISH RELATIONS XI– XVIII CENTURIES IN THE SLAVONIC STUDIES DENIS ZUBRITSKY'S

The article analyzes scientific views on D. Zubrytsky's Ukrainian-Polish relations during XI – XVIII century, determined that problems in relations between the two countries, investigated scientist found contribution to the development of Ukrainian Polish Studies.

Key words: D. Zubritskiy, Ukrainian-Polish relations, Galicia, scientific discussion, Polonistics.

УДК 94(438)

Олександр Шама

ПОЕМА ПОЛЬСЬКОГО ПОЕТА ВІКЕНТІЯ ПОЛА "МОХОРТ" І ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ ПОНЯТТЯ "КРЕСИ"

У статті досліджено особливості суспільної атмосфери, що склалася у польському суспільстві після повстання 1830–1831 рр., які спонукали шляхетські і постшляхетські верстви шукати духовного заспокоєння у звертанні до ідеалізованої історії Речі Посполитої часів її державного існування. Показано, що це стало основою виникнення особливого відгалуження польського романтизму – "української школи", найвищим досягненням якої стала поема В. Пола "Мохорт". Аналіз змісту поеми дав змогу показати, що картина життя польської шляхти на українських землях у XVIII ст., створена поетом на основі спогадів тамтешніх вихідців, надала поняттю "креси" того географічного, ідейного і культурологічного змісту, який переможно впливав на уяву і світогляд декількох поколінь поляків.

Ключові слова: креси, шляхта, "українська школа", "сильва", "бесіда шляхетська".

Відомі процеси кінця 1980 – початку 1990-х років, серед них скасування Варшавського договору і розпад СРСР, майже одразу повернули у міжнародні відносини проблеми, забуті або принаймні відсунуті на задній план після 1945 року. Зокрема, у польсько-українських (а також польсько-білоруських і польсько-литовських) відносинах знову з'явилося поняття, точніше ціла ідеологема, – "креси" ("kresy"), що з польського боку проявилось у виході тисяч праць, спогадів, альбомів, путівників, журналів, сайтів, організації конференцій і "паломництв" на "колишні землі Речі Посполитої" тощо, а з українського – переважно здивування [32]. Цим, власне кажучи, і визначається актуальність і наукова новизна досліджуваної проблематики, оскільки аналіз змісту самого поняття "креси", а також з'ясування його генези дозволяє, подолавши офіційну риторичу,